

Niets dan bezwaren!

Erik C. W. Krabbe

In deze bijdrage komen twee drogredenen aan de orde die met bezwaren te maken hebben: een waarbij het belang van bezwaren wordt overdreven en een waarbij dat belang wordt onderschat. Deze drogredenen worden behandeld vanuit een dialectisch perspectief. De positie van bezwaren in dialoogprofielen wordt nader bepaald. Milde bezwaren worden onderscheiden van sterke bezwaren. De anatomie van sterke bezwaren wordt uit de doeken gedaan en de dialectische procedure met betrekking tot deze bezwaren wordt geschetst. Daarmee zijn nog niet alle problemen opgelost.

1 Inleiding

Sinds de Verlichting weten we dat we er niet voor moeten terugdeinzen zelf na te denken, noch om onze opvattingen onder woorden te brengen. Dus, wanneer we een argumentatie krijgen voorgelegd, moeten we niet schromen deze aan onze eigen inzichten te toetsen en als we vinden dat er iets aan schort, moeten we niet aarzelen onze bezwaren uit de doeken te doen. In het algemeen lijkt het een goede gedragsregel om niet akkoord te gaan met een bewering waar we het niet mee eens zijn; wie slim is zal bezwaar aantekenen en zo nodig een proces aanspannen.

Toch heeft het voortdurend indienen van bezwaren, om over procederen maar te zwijgen, ook nadelen. Beschouw bijvoorbeeld het geval van Dolores:

Op een familiebijeenkomst klaagde een jonge werkende vrouw dat haar leven zo saai was en dat ze nauwelijks gelegenheid had om met generatiegenoten in contact te komen. De familie stelde voor dat ze lid zou worden van een sportclub. Maar dat was te duur. De familie wilde het wel betalen. Maar van welke club zou ze dan lid worden? De golfclub? Die mensen waren nou niet bepaald generatiegenoten. Zou ze gaan tennissen? De tennisbaan was te ver weg (ze had geen auto). Volleybal? Die mensen waren stom. Of zwemmen? Maar het zwembad bevond zich in een ongunstige buurt. Kortom, niets dan bezwaren.

Het geval van Dolores laat zien dat je met een strategie waarbij je voortdurend bezwaar maakt tegen wat de anderen naar voren brengen, riskeert dat je je status van serieuze discussiepartner naar beneden haalt. De familie zal zich gaan afvragen of Dolores nu echt bereid is haar problemen op een openhartige en serieuze manier te bespreken. Wijst haar niet aflatende stroom van bezwaren niet op andere bedoelingen? Hieronder zullen we zien dat sommige theoretici de strategie van voortdurend bezwaar maken hebben opgenomen onder de drogredenen (Par. 2).

Maar, anderzijds, stel dat al deze bezwaren, of sommige ervan, steekhoudend zijn, wat dan? Als iemand ze niet serieus in overweging nam, zou die dan niet juist een drogreden begaan? Een drogreden die zou neerkomen op een onredelijke ongevoeligheid voor bezwaren? Ook dit is door theoretici naar voren gebracht (Par. 3).

Om tot een evenwichtige kijk op de zaak te komen, zal in dit artikel worden gepoogd de plaats aan te geven die bezwaren in dialoogprofielen innemen. Er zal onderscheid worden gemaakt tussen milde en krachtige bezwaren (Par. 4). De anatomie van krachtige bezwaren zal worden geschetst (Par. 5) en een voorstel zal worden gedaan voor een dialoogprocedure waarmee deze bezwaren kunnen worden behandeld (Par. 6). Aan het eind worden twee resterende problemen aangestipt (Par. 7).

2 Een drogreden

Heden ten dage is er weinig belangstelling voor de drogreden waarbij men verzuimt acht te slaan op de verdienstelijke kanten van een zaak en zich beperkt tot een ongelimiteerde reeks bezwaren. Maar deze drogreden wordt wel vermeld in het aloude overzicht van Fearnside en Holther, gepubliceerd in 1959: *Fallacy: The Counterfeit of Argument*. Daar kunt u hem vinden als drogreden nr. 37: "Nothing but Objections". Onder dat hoofd beschrijven de auteurs situaties waarin een voorstel om een bepaalde handeling te verrichten door een stroom van bezwaren wordt geneutraliseerd. Uiteindelijk leidt dit ertoe dat degene tot wie het voorstel is gericht een drogreden begaat: hij blijft de voordelen van de voorgestelde handeling veronachtzamen totdat de tijd waarbinnen gehandeld had kunnen worden, voorbij is. Fearnside en Holther wijzen erop dat in zulke gevallen de persoon in kwestie door geen beslissing te nemen in feite beslist om niet te handelen, waarbij hij verzuimt de voor- en nadelen van de handeling tegen elkaar af te wegen. Hun tweede voorbeeld geeft een te aardig inzicht in de mores van de goede oude tijd om ongciteerd te blijven:

Swain Peter, courting Hortense, delayed and delayed the decision to propose marriage. He saw all sorts of difficulties - too little money, doubts about his compatibility with Hortense, fears of having his suit rejected - and found himself simply unable to propose. Hortense waited with patience for a long time. She's now married to Paul (Fearnside and Holther 1959, p. 131).

Maar de drogreden is nog ouder. Fearnside en Holther verwijzen naar Richard Whately (*Elements of Logic*, 1836, eerste druk 1826). In Whately's indeling van de drogredenen, komt deze drogreden voor als de Bezwaardrogreden ('Fallacy of Objections'), welke een speciaal geval is van *Ignoratio elenchi* (irrelevante conclusie) en als volgt wordt omschreven:

showing that *there are* objections against some plan, theory, or system and thence inferring that it should be rejected; when that which ought to have been proved is that there are *more or stronger* objections against the receiving than the rejecting of it (Whately, 1836, p. 200).

Het is een drogreden die in werkelijkheid optreedt. (Het zal niet tot verbazing aanleiding geven te vernemen dat bisschop Whately bezwaren tegen 'Our Faith' als een drogreden van deze soort bestempelde.) Voorts blijft deze drogreden niet beperkt tot

het geval van bezwaren tegen een plan (een handelingsvoorstel), zoals bij Dolores en bij de verliefde Peter, maar kan hij ook optreden in verband met de keuze van een theorie of het aanvaarden van feitelijke gegevens. In het kader van de pragma-dialectische regels voor het voeren van een kritische discussie lijkt het dat de Bezwaardrogeden erop neerkomt dat een argumentatieschema incorrect wordt toegepast. Dit kan dan een schema voor pragmatische argumentatie zijn, of - als het om een theorie gaat - een schema voor abductie. In ieder geval is er sprake van een inbreuk op de regel die eist dat zulke toepassingen correct zijn.¹

3 De omgekeerde drogeden

Wanneer we het begrip 'Bezwaardrogeden' toepassen op het geval dat een lawine van bezwaren wordt afgevuurd op een argumentatie (in plaats van op een plan, een theorie, of een systeem), terwijl de verdiensten van de argumentatie worden veronachtzaamd, kunnen wij zo een criticus verwijten dat ook hij deze drogeden begaat. Maar een omgekeerde kijk op de zaak ligt ook voor de hand. Zo bespreekt Johnson in zijn *Manifest Rationality* (2000), als hij het over de principes van de kritiek heeft (Chapter 8), twee manieren waarop men inbreuk kan maken op het principe van kwetsbaarheid (het 'principle of vulnerability', dat inhoudt dat argumentaties kwetsbaar moeten zijn voor kritiek, p. 224). De ene manier gebruikt technieken die de argumentatie van te voren immuniseren tegen alle mogelijke kritiek. Maar waar het hier om gaat is de tweede manier: het voortdurend verwerpen van kritiek.

The arguer puts forth the argument; someone lodges a criticism of the argument; the arguer rejects that criticism as invalid. Someone else puts forth another criticism; the arguer rejects it. A third person puts forth a criticism, the arguer rejects it. (Johnson, 2000, p. 225)

Dit kan zo een tijdje doorgaan, maar op een gegeven moment rijst de verdenking dat de betoger niet bereid is ook maar enige kritiek serieus te nemen, omdat hij denkt dat zijn argumentatie onkwetsbaar is voor kritiek. In een dergelijk geval is het niet de criticus (degene die met bezwaren komt tegen een aan haar voorgelegde argumentatie) die een drogeden begaat, maar de betoger zelf; hij begaat immers een drogeden door een verwerpelijke ongevoeligheid voor bezwaren aan de dag te leggen. Dit kunnen we de "Omgekeerde Bezwaardrogeden" noemen.

Gezien het grote belang dat Johnson hecht aan kritiek, ligt het voor de hand dat hij zijn aandacht richt op deze soort bezwaardrogedenen, eerder dan op die van Whately. Welke van de twee drogedentypen bij iemand op de voorgrond treedt, hangt in het algemeen af van het argumentatiebegrip dat hij hanteert, meer in het bijzonder van de nadruk die hij legt op de constructieve dan wel de kritische kant van argumentatie. Als men de nadruk legt op het eerste (de illatieve kern), krijgt Whately's drogeden de voorkeur, als men die legt op het tweede (de dialectische laag) is Johnsons omgekeerde drogeden favoriet.

Volgens Finocchiaro (1980, p. 421) zijn 'critical arguments [...] prior to con-

structive ones'. Twee bladzijden eerder definieert hij argumentatie zelfs als 'a defense of its conclusion from actual or potential objections' (p. 419). Dit wordt later de hyperdialectische opvatting ('hyper dialectical conception') van argumentatie genoemd (Finocchiaro, 2005, p. 299).² Onder deze opvatting van argumentatie is de illatieve kern een voldoende noch een noodzakelijke voorwaarde om van argumentatie te spreken. Hoewel de aanhangers van de hyperdialectische opvatting niet blind hoeven te zijn voor Whately's Bezwaardrogeden, zal Johnsons Omgekeerde Bezwaardrogeden voor hen natuurlijk verreweg de belangrijkste zijn. Een systematische veronachtzaming van bezwaren zou argumentatie, zoals zij die opvatten, immers onmogelijk maken.

Hieronder zal worden nagegaan of in het kader van een dialectische argumentatietheorie op evenwichtige wijze recht kan worden gedaan aan de gevaarlijke kanten van beide drogredientypen.

4 De plaats van bezwaren in een dialoogprofiel

Is de dialectische argumentatietheorie gebonden aan de hyperdialectische opvatting van argumentatie? Volgens Finocchiaro (2005, p. 300) kunnen er, althans in het geval van de pragma-dialectiek, uitspraken gevonden worden die zich daarop vastleggen. Hij citeert daartoe Van Rees (2001, p. 233): '...In a truly dialectical account, argument *per se* would be defined as an attempt to meet the critical reactions of an antagonist, that is, to take away anticipated objections and doubt.' Maar in feite maakt Van Rees in dit citaat juist een onderscheid tussen twijfel en bezwaren, al worden beide als kritische reacties beschouwd. Zijn alle kritische reacties een soort bezwaren? Als dat zo is, moeten we, gelet op de definitie van de hyperdialectische opvatting, de beoefenaars van dialectische argumentatietheorieën onder de aanhangers van deze opvatting rekenen. (Het maakt niet uit of we hierbij aan pragma-dialectiek of aan formele dialectiek denken.) Uiteraard zal dat tevens het geval zijn als we de definitie van de hyperdialectische opvatting zo wijzigen dat we 'critical reactions' lezen waar nu 'objections' staat. Waar het om gaat is echter dat er kritische reacties en bezwaren in allerlei soorten bestaan en dat we deze moeten onderscheiden en vergelijken. Pas wanneer we hiervan een overzicht hebben verkregen, en de overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende soorten nader zijn onderzocht, kunnen terminologische keuzes worden verantwoord.

Om een begin te maken zal ik zeven manieren opsommen waarop de opponent kritisch kan reageren op het standpunt dat, of op de argumentatie die, door de proponent naar voren is gebracht.³ Daarna zal worden bekeken of we in al deze gevallen redelijkerwijs van 'bezwaren' kunnen spreken. De lijst is een uitbreiding en een gedeeltelijke herschikking van de lijst van opties uit eerdere dialoogprofielen (Krabbe, 2002).

1. *Verzoek om verduidelijking*, uitleg of toelichting. Dit is typisch de reactie die zich voordoet wanneer het communicatieve effect dat door de proponent wordt beoogd niet (helemaal) wordt bereikt (Van Eemeren & Grootendorst, 1992, p. 27). Men zou kunnen denken dat dit reactietype vooraf zou moeten gaan aan de kritische reac-

ties in plaats van zelf bij de kritische reactietypen te worden gerekend. Moet je een standpunt of een argumentatie niet eerst helemaal begrijpen alvorens met kritiek te komen? Maar toch houdt een verzoek om verduidelijking ook in dat men impliciet kritiek levert op de aanvankelijke onduidelijkheid van het standpunt of van de argumentatie (nog afgezien van het ironisch gebruik van een verzoek om verduidelijking).

2. *Zuivere uitdaging*, d.w.z. een verzoek om een eerste, een andere of een uitgebreidere argumentatie. Deze groep omvat de uitingen van kritische twijfel ten aanzien van het hoofdstandpunt of ten aanzien van een naar voren gebracht argument (een substandpunt) dat deel uitmaakt van een argumentatie. (De tweede soort kritiek heette 'tenability criticism' in Krabbe, 2002, p. 161). Hij omvat ook de uitingen van kritische twijfel ten aanzien van de verzwegen premisse die in een argumentatie verband legt tussen de naar voren gebrachte argumenten en het standpunt ('connection criticism' in Krabbe, 2002, p. 160). Verschillende soorten van uitdaging genereren argumentaties met argumentatiestructuren die op het soort uitdaging zijn afgestemd (Freeman, 1991; Snoeck Henkemans, 1992). Uitdagingen zijn zuiver wanneer ze niets anders doen dan kritische twijfel tot uitdrukking brengen ten aanzien van een bepaald propositioneel element in de argumentatie: zulke uitdagingen geven geen nadere omschrijving van wat er aan zo een element twijfelachtig is, noch omkleden ze de twijfel met redenen.

3. *Gebonden uitdaging*. Een gebonden uitdaging is een uitdaging (in de zin van een verzoek om argumentatie) die wel nader ingaat op wat er twijfelachtig is aan een bepaald propositioneel element (de kink in de kabel) of waarbij redenen worden gegeven voor het koesteren van twijfel. Ook zulke uitdagingen kunnen gericht zijn op ieder propositioneel onderdeel van de argumentatie en daarbij verschillende argumentatiestructuren genereren. Wanneer ze zich richten op de verzwegen premisse, genereren deze uitdagingen 'counterrebuttals' (Freeman, 1991, p. 162) of complementaire argumentatie (Snoeck Henkemans, 1992, p. 97).

4. *Gebreken aanwijzen*. Opponenten die gebruik maken van kritische reacties uit deze groep, willen daarmee niet de legitimiteit van de discussiebijdrage van de proponent aanvechten. Ze zullen er bijvoorbeeld mee instemmen dat de argumentatie van de proponent op zijn minst een redelijke poging is om diens standpunt te rechtvaardigen. Maar toch zien zij op verschillende gronden deze poging als gebrekkig. In tegenstelling tot de uitdager vragen ze niet om een uitgebreidere argumentatie. Zij hebben de argumentatie al geëvalueerd, en met negatief resultaat. Verschillende gronden waarop men tot een negatieve evaluatie kan komen worden door Finocchiaro (1980, p. 424-431) besproken als verschillende soorten van ongeldigheid (waarvan de formele ongeldigheid er slechts een is). Kenmerkend voor dit soort evaluatie is dat zij actief is, hetgeen wil zeggen dat de opponent over dezelfde zaken als de proponent argumentatie naar voren brengt om de aanwezigheid van een gebrek te onderbouwen (Finocchiaro, 1980, p. 339; vgl. 'active criticism' in Krabbe, 2002, p. 161).

5. *Afwijzing*. Dit is de kritische reactie van een opponent die, hoewel ook zij niet ontkent dat de discussiebijdrage van de proponent redelijk en legitiem is, een tegenovergesteld standpunt inneemt (vgl. Walton & Krabbe, 1995, p. 179). Aangezien het standpunt van de oorspronkelijke proponent kritische twijfel ten aanzien van dit tegenovergestelde standpunt impliceert, komt aan de oorspronkelijke opponent, die als

proponent van dit tegenovergestelde standpunt fungeert, de dialectische verplichting toe haar standpunt met argumentatie te verdedigen. In het algemeen leidt een afwijzing daarom tot *tegenargumentatie*. Uiteindelijk verdedigt de oorspronkelijke opponent de propositie die tegengesteld (contradictoir) is aan de propositie welke door de oorspronkelijke proponent naar voren is gebracht, maar vaak zal zij dit doen door een contraire propositie te verdedigen. Als de oorspronkelijke propositie bijvoorbeeld inhield dat een bepaald voorwerp rood is, kan de opponent beargumenteren dat het blauw is (implicierend dat het niet rood is). Ook deze wijze van kritisch reageren is actief, want zij houdt een actieve, negatieve evaluatie in van de oorspronkelijke argumentatie of het oorspronkelijke standpunt.

6. *Beschuldiging van een drogreden*. Wanneer de opponent de bijdrage van de proponent verwerpt omdat deze inbreuk maakt op de dialectische regels, staat dit gelijk met een beschuldiging van het begaan van een drogreden. Of het aanwijzen van een gebrek tot deze groep behoort of tot de hierboven genoemde vierde groep, hangt af van de inhoud van de dialectische regels waaronder de discussianten hun discussie voeren. Een beschuldiging van een drogreden moet in een metadialoog worden verdedigd.

7. *Persoonlijke aanval*. Deze veelvoorkomende kritische reactie wordt niet erkend door de dialectische regels. Nochtans moet er rekening mee worden gehouden als we willen komen tot een integratie van dialectica en retorica, bijvoorbeeld als we redelijke verdedigingsmiddelen willen verschaffen tegen een opponent die zich van onredelijke middelen bedient.

Elk van deze kritische reacties zou men het indienen van een bezwaar kunnen noemen, omdat ze stuk voor stuk het kenmerk vertonen van ongenoegen met een standpunt of een argumentatie. Het lijkt echter vreemd om te zeggen dat mensen bezwaar maken tegen een standpunt of tegen een argumentatie als ze de precieze inhoud ervan nog niet kennen. Het zou daarom in het geval van een verzoek om verduidelijking of van een zuivere uitdaging overdreven zijn om te spreken van een bezwaar. Bezwaren lijken een negatieve evaluatie te vooronderstellen, terwijl de eerste twee groepen van kritische reacties aan de evaluatie voorafgaan. Zo bezien zouden we pas van bezwaren moeten spreken wanneer we bij de vierde groep komen: het aanwijzen van gebreken. Het valt echter niet te ontkennen dat het ook bij de derde groep (die van de gebonden uitdagingen) heel gewoon is over bezwaren te spreken (vgl. Snoeck Henkemans, 1992, p. 97). Hier heeft de opponent een bepaalde kink in de kabel op het oog, bijvoorbeeld een omstandigheid, die als zij zich zou voordoen, zou verhinderen dat de argumentatie doorslaggevend was. Het aanwijzen van zo een omstandigheid kan heel goed worden bestempeld als het opwerpen van een bezwaar. Dat mag zo zijn, maar dan nog moeten dergelijke bezwaren worden onderscheiden van bezwaren die samenvallen met de kritische reacties uit groep vier en die een afgeronde formulering van een standpunt of van een argumentatie veronderstellen. Ik stel voor de kritische reacties uit groep drie *milde bezwaren* of *tegenwerpingen* te noemen en in geval van groep vier te spreken van *krachtige bezwaren*.⁴

De kritische reacties van de laatste drie groepen (afwijzing, beschuldiging van een drogreden en persoonlijke aanval) zal ik niet bij de (gewone) bezwaren indelen.

Hoewel het niet echt fout is om ze daarbij in te delen, lijkt het me toch belangrijker dat ze steeds bijkomende kenmerken vertonen. Afwijzingen maken niet alleen bezwaar tegen het standpunt van de proponent, maar vervangen dat standpunt door een tegenovergesteld standpunt of presenteren zelfs een tegenargumentatie (die natuurlijk wel weer krachtige bezwaren tegen de argumentatie van de proponent kan bevatten). Beschuldigingen van drogredenen voegen het punt van ongeoorlooftheid toe aan het simpele bezwaar. In persoonlijke aanvallen wordt niet zozeer bezwaar gemaakt tegen het standpunt of de argumentatie op zich als tegen het feit dat deze proponent dit standpunt inneemt of deze argumentatie naar voren brengt.

Als we uitgaan van deze terminologie, kunnen we zeggen dat de dialectische argumentatietheorie geenszins is gebonden aan de hyperdialectische opvatting van argumentatie. De reden hiervoor is dat sommige argumentaties hun conclusie niet tegen bestaande of mogelijke bezwaren ('actual or potential objections') verdedigen, maar tegen uitdagingen, welke we nu niet meer als een soort bezwaren beschouwen.

De rest van dit artikel zal uitsluitend over krachtige bezwaren gaan, daar deze in verband met de bezwaardrogredenen de interessantste discussiezetten lijken te zijn. Zowel de Bezwaardrogreden als de Omgekeerde Bezwaardrogreden kan zo worden geïnterpreteerd dat hij op krachtige bezwaren slaat. Dolores ziet voortdurend gebreken in de argumentatie van haar familie en de verliefde Peter ziet ze in de argumentatie voor het standpunt dat hij een aanzoek moet doen bij Hortense. Wat Whately's definitie betreft: laten zien dat er bezwaren zijn tegen een plan is equivalent met het aanwijzen van gebreken in de argumentatie waarmee het plan wordt ondersteund. Johnsons omgekeerde drogreden is al geformuleerd in termen van kritische reacties op een argumentatie en deze reacties kunnen worden geïnterpreteerd als het aanwijzen van gebreken.

5 De anatomie van krachtige bezwaren

Welke drogreden is belangrijker, die van het buitensporige gebruik van krachtige bezwaren, of die van de buitensporige veronachtzaming ervan? Ik zal hier geen oordeel over uitspreken, maar in plaats daarvan de anatomie en de dialectiek van de krachtige bezwaren schetsen om op die manier te zien hoe beide extreme posities door een redelijk en evenwichtig systeem van dialoogregels kunnen worden uitgeschakeld. Hierbij zal ik mij beperken tot het geval van expliciete dialoogvoering, al kan deze wel hoog in de Blair-hiërarchie bevinden, dat wil zeggen uit lange en complexe spreekbeurten bestaan (Blair, 1998). Aangezien "quasidialogische monologen" (Krabbe, 1998) niet aan de orde zullen komen, hebben we hier niet te maken met het probleem om vast te stellen op welke bezwaren een betoger moet ingaan om aan zijn dialectische verplichtingen te voldoen: dit zijn eenvoudigweg de bezwaren die werkelijk in de discussie naar voren zijn gebracht.

Ik kijk nu eerst naar Goviers bekende definitie van bezwaar ('objection'), een definitie die ik in haar geheel zal citeren, omdat ze de inspiratiebron vormt voor de opmerkingen over de anatomie van bezwaren die daarna volgen. Govier schrijft:

[...] we may say that an objection is (a) any claim alleging a defect in the argument or in its conclusion; (b) which, insofar as it does not compete for the same intellectual and social space of that conclusion, does not constitute an alternative position to the conclusion; and is either (c) raised by the audience to which the argument is addressed or (d) might plausibly be raised by that audience; or (e) might plausibly be raised by a rational person to whom the argument might plausibly be addressed (Govier, 1999, p. 229).

Clausule (a) laat vermoeden dat de definitie slaat op wat hierboven een 'krachtig bezwaar' werden genoemd en clausule (b) sluit expliciet uit wat 'afwijzing' werd genoemd. Clausules (d) en (e) zijn niet relevant voor expliciete dialoogvoering. De definitie lijkt volledig te zijn, maar in de volgende alinea voegt Govier nog verdere specificaties toe:

An objection is an argument, a consideration put forward, alleged to show either that there is something wrong with the conclusion in question or that there is something wrong with the argument put forward in its favor (*l.c.*).

Letterlijk opgevat is er een contradictie tussen bovenstaande typering van een bezwaar als een argumentatie en de zojuist gegeven definitie, waarin een bezwaar getypeerd wordt als een claim (bewering). Govier legt echter vervolgens uit dat wie een bezwaar opwerpt daarmee, impliciet of expliciet, op basis van inhoudelijke ('substantive') overwegingen argumenteert voor de claim dat er iets mis is met hetzij de conclusie in kwestie of met de argumentatie ten gunste van die conclusie. De argumentatie die op die manier aan een bezwaar is verbonden, noemt zij de bezwaarargumentatie ('objection-argument'). Waar het op neerkomt is dat de claim dat er een gebrek zou zijn noch de bezwaarargumentatie kan worden geïdentificeerd met het bezwaar zelf, maar dat beide constituenten zijn in de anatomie van bezwaren.

Volgens mij is de anatomie van bezwaren zelfs nog iets complexer. In dit artikel worden (krachtige) bezwaren opgevat als een ondersoort van kritische reacties die in een expliciete dialoog worden ingezet tegen een standpunt of een argumentatie welke door de proponent naar voren is gebracht. De volgende ingrediënten kunnen worden onderscheiden als impliciete of expliciete elementen die deel uitmaken van dit type kritische reactie: het oordeel, de inhoud, de evaluatieve argumentatie en de inhoudelijke argumentatie.

Het oordeel drukt een evaluatie uit van de argumentatie waar het om gaat, met gebruik van predikaten zoals 'niet helemaal goed', of 'met zwakke punten', of 'gebrekig', of 'gammel', of 'slaat de plank mis', of 'rampzalig'. Er kunnen natuurlijk ook andere predikaten worden gebruikt. Het oordeel 'drogredelijk' wordt echter gereserveerd voor beschuldiging van een drogreden.

De inhoud van een bezwaar wordt gegeven door de argumentatie te kenschetsen als 'onduidelijk', of 'onvolledig', of 'ongegrond', of 'ongeldig', of 'circulair', of 'irrelevant', enz.

Met de evaluatieve argumentatie wordt het oordeel beargumenteerd op basis

van de inhoud. Verschillende bezwaarinhouden kunnen samen aanleiding geven tot één evaluatieve argumentatie. Als reden dat een argumentatie gammel is, kan bijvoorbeeld worden aangevoerd dat zij zowel onduidelijk als onvolledig is.

Met de inhoudelijke argumentatie wordt de inhoud beargumenteerd op basis van kenmerken van de argumentatie waartegen bezwaar wordt gemaakt. Door een inhoudelijke argumentatie wordt bijvoorbeeld onduidelijkheid aan het licht gebracht door een of meer onduidelijke termen aan te wijzen. Goviers 'bezwaarargumentatie' lijkt samen te vallen met wat hier de evaluatieve argumentatie wordt genoemd, of anders met de complexe argumentatie die bestaat uit de evaluatieve en de inhoudelijke argumentatie. Ik zal die term in de laatste betekenis gebruiken.

6 De dialectiek van krachtige bezwaren

Nu we een helder beeld hebben van wat er allemaal komt kijken bij een krachtig bezwaar, zal het niet zo moeilijk zijn om een dialectische procedure te schetsen waarbij zowel de Bezwaardrogeden als de Omgekeerde Bezwaardrogeden daadwerkelijk gelden als een drogredelijk omgaan met bezwaren. Zoals we zullen zien, bevat deze procedure een rolwisseling: de oorspronkelijke proponent van het standpunt of van de argumentatie die op bezwaar van zijn discussiepartner stuit, zal de rol van opponent gaan vervullen en omgekeerd. Daarom zal de oorspronkelijke proponent, of hij nu als proponent of als opponent fungeert, steeds worden aangeduid als de 'Protagonist' en zijn tegenstander, die bezwaar aantekent, steeds als 'Antagonist'.

Als er eenmaal bezwaar is aangetekend, staat het de Protagonist vrij om kritisch te reageren op het oordeel, op de inhoud, of op andere onderdelen van de bezwaarargumentatie.⁵ Vervolgens kan men om het geuite meningsverschil dat dan ontstaat op te lossen een kritische discussie voeren. In deze discussie (de bezwaardiscussie⁶) zal de Antagonist optreden als proponent van de omstreden onderdelen van de bezwaarargumentatie, terwijl de Protagonist zal optreden als opponent. Het is niet onaannemelijk dat de Antagonist in de loop van de discussie gedeelten van de bezwaarargumentatie zal verduidelijken en uitbreiden; gedeelten die aanvankelijk misschien schetsmatig en merendeels impliciet waren. Of het meningsverschil nu wordt opgelost of niet, de uitkomst van de discussie zal zijn hetzij dat de Antagonist haar bezwaar intrekt hetzij dat ze haar bezwaar, misschien met enige wijzigingen, handhaaft. Wanneer de Antagonist haar bezwaar intrekt, keren de discussianten terug tot de oorspronkelijke argumentatie. De Antagonist kan nu de oorspronkelijke argumentatie aanvaarden of een andere kritische reactie naar voren brengen. Wanneer de Antagonist haar bezwaar handhaaft, kan de Protagonist al dan niet dat bezwaar als geldig aanvaarden, maar of hij het bezwaar nu aanvaardt of niet, de Protagonist weet nu dat de Antagonist door zijn oorspronkelijke argumentatie niet kan worden overtuigd en dat hij moet proberen haar met een andere argumentatie te overtuigen. Misschien is een wijziging van de oorspronkelijke argumentatie al voldoende om aan het bezwaar van de Antagonist tegemoet te komen.

Op grond van deze procedure kan de Bezwaardrogeden nu worden geïnterpreteerd als het naar voren brengen van bezwaren zonder de bereidheid deze in een be-

zwaardiscussie te verdedigen, terwijl de Omgekeerde Bezwaardrogeden kan worden geïnterpreteerd als het verwerpen van bezwaren zonder bereidheid deze in een bezwaardiscussie te toetsen.

7 Problemen

Ter afsluiting van dit artikel zal ik kort twee resterende problemen bespreken. (Er zijn er ongetwijfeld veel meer.) Het eerste probleem kan *Het Probleem van Geringe Bezwaren* worden genoemd. Stel dat de Antagonist een bezwaar naar voren brengt dat de Protagonist niet kan ontzenuwen. De bezwaardiscussie, waarvan we aannemen dat ze vlekkeloos verloopt, zal als uitkomst hebben dat de Antagonist haar bezwaar handhaaft. Dus kan de Protagonist zijn oorspronkelijke argumentatie niet gebruiken om de Antagonist te overtuigen. Stel dat de Protagonist geen andere argumentatie kent die haar wel zou overtuigen. Dan zal de Protagonist de oorspronkelijke discussie verliezen en zijn oorspronkelijke standpunt moeten opgeven.⁷ Niettemin kan het zijn dat het slechts om een gering bezwaar ging, waarmee de oorspronkelijke argumentatie niet geheel en al wordt onderuitgehaald. In dat geval zou het een Bezwaardrogeden in de zin van Whately zijn om het bezwaar als doorslaggevend te beschouwen. Maar, aangezien de Antagonist haar bezwaar staande kon houden in een correct verlopende dialectische procedure, zou het geen Bezwaardrogeden zijn onder de huidige herinterpretatie van die drogeden. Dit doet het idee aan de hand dat er iets veranderd zou moeten worden aan de afsluitingsfase van kritische discussies. Het kan zijn dat een Protagonist die verliest, het toch verdient om enkele punten te scoren, aangezien een groot deel van zijn argumentatie positief werd geëvalueerd (het enige bezwaar was bijvoorbeeld een gering bezwaar) en misschien opnieuw gebruikt kan worden in een andere context.

Het tweede probleem noem ik *Het Administratieprobleem*. Dit betreft een groeiende ongerustheid dat het invoeren van bezwaardiscussies voor het omgaan met krachtige bezwaren, zoals geschetst in Par. 6, de dialogische modellen voor argumentatieve discussies erg ingewikkeld en moeilijk hanteerbaar zou kunnen maken. Alle dialogen, zelfs die welke een enkelvoudig en niet-gemengd geschil⁸ tot uitgangspunt hebben, zullen in principe een 'gemengd' karakter krijgen, hetgeen wil zeggen dat beide discussianten in de rol van proponent of opponent kunnen optreden ten aanzien van verschillende standpunten. Om bij te houden waaraan iedere discussiant gebonden is en welke prioriteiten er voor iedere discussiant bestaan tussen zijn verplichtingen, is een heel apparaat nodig. De dagen van twee eenvoudige kolommen om de zetten van de Proponent en de Opponent te noteren zijn blijkbaar voorbij.

Maar ook al is het ingewikkeld, dat wil nog niet zeggen dat het niet kan worden uitgevoerd. Men kan ook niet zeggen dat de thans bestaande modellen van argumentatieve dialoogvoering zich tot het allersimpelste beperken. Bovendien valt er veel te leren van ander werk dat betrekking heeft op gecompliceerde talige interacties, in het bijzonder wanneer zulk werk ook argumentatieve situaties in ogenschouw neemt. Ik denk hierbij zowel aan sequentiële analyses met gebruik van conversatiethoretische modellen (Van Rees, 1992, 1995) als aan de computationele benadering van het

argumentatieve apparaat (Reed & Norman (red.), 2004).⁹

Noten

1. De *argumentatieschemaregel*, Regel 7 in (Van Eemeren, Grootendorst, & Snoeck Henkemans, 2001, p. 159; Van Eemeren & Grootendorst, 1992, p. 159), opnieuw geformuleerd als 'Commandment 8' (de *argument scheme rule*) van de 'Code of Conduct' in (Van Eemeren & Grootendorst, 2004, p. 194).
2. In dat artikel verdedigt Finocchiaro niet de hyperdialectische opvatting maar een meer gematigde dialectische opvatting van argumentatie.
3. Het meeste van wat hierna volgt slaat op kritische reacties op zowel argumentaties als standpunten die niet door argumentatie worden ondersteund (en dit wordt vaak expliciet aangegeven), maar soms gaat het alleen om reacties op argumentaties.
4. Walton en Krabbe bespreken bezwaren in één korte passage: '*Objections*, in one sense, can be understood as challenges together with a requirement as to how the burden of proof is to be met.' (Walton & Krabbe, 1995, p. 179). Het is duidelijk dat hier milde bezwaren (tegenwerpingen) worden bedoeld.
5. De Protagonist kan zelfs op zijn beurt met krachtige bezwaren tegen de bezwaren van de Antagonist komen, enz. Toch hoeven we ons geen zorgen te maken over een oneindige regressie. In reële dialogen is een oneindige regressie uitgesloten om redenen die buiten de dialoog liggen, terwijl zij in ideële dialogen als onschadelijke idealisering kan worden toegelaten.
6. Hoewel een bezwaardiscussie voornamelijk bestaat uit argumentaties over argumentaties, zou ik deze toch niet als een metadialoog beschouwen, aangezien de legitimiteit van zetten op het basisniveau niet ter discussie staat (Krabbe, 2003).
7. Zie de *afsluitingsregel*, Regel 9 van de pragma-dialectiek (Van Eemeren, Grootendorst & Snoeck Henkemans, 2001, p. 164; Van Eemeren & Grootendorst, 1992, p. 185). In (Van Eemeren & Grootendorst, 2004, p. 195) is deze regel opnieuw geformuleerd als 'Commandment 9' (de *concluding rule*) van de 'Code of Conduct'.
8. Voor soorten van meningsverschillen, zie (Van Eemeren, Grootendorst, & Snoeck Henkemans, 2001, p. 24-26; Van Eemeren & Grootendorst, 1992, p. 17; 2004: 60).
9. Met dank aan M.A. van Rees en twee anonieme referenten voor commentaar.

Literatuur

- Blair, J.A. (1998). The Limits of the Dialogue Model of Argument. In H.V. Hansen, C.W. Tindale, & A.V. Colman (Eds.), *Argumentation and Rhetoric* (Proceedings van de Conferentie van de Ontario Society for the Study of Argumentation, 15-17 mei 1997, Brock University, St. Catharines, ON). CD-ROM.
- Eemeren, F.H. van, & Grootendorst, R. (1992). *Argumentation, Communication, and Fallacies: A Pragma-Dialectical Perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Eemeren, F.H. van, & Grootendorst, R. (2004). *A Systematic Theory of Argumentation: The Pragma-Dialectical Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eemeren, F.H. van, Grootendorst, R., & Snoeck Henkemans, A. F. (2001). *Argumentatie: Inleiding in het analyseren, beoordelen en houden van betogen*. Tweede herziene druk. Groningen: Martinus Nijhoff.

- Fearnside, W.W., & Holther, W.B. (1959). *Fallacy: The Counterfeit of Argument*. Prentice-Hall: Englewood Cliffs, NJ.
- Finocchiaro, M.A. (1980). *Galileo and the Art of Reasoning. Rhetorical Foundations of Logic and Scientific Method*. Dordrecht, etc.: Reidel.
- Finocchiaro, M.A. (2005). Dialectics, Evaluation, and Argument: Goldman and Johnson on the Concept of Argument (2003). In M.A. Finocchiaro, *Arguments about Arguments: Systematic, Critical, and Historical Essays in Logical Theory* (pp. 292-326). Cambridge, etc.: Cambridge University Press. Eerder verschenen (zonder de ondertitel en zonder voetnoten) in: *Informal Logic: Reasoning and Argumentation in Theory and Practice*, 23 (2003), 19-49.
- Freeman, J.B. (1991). *Dialectics and the Macrostructure of Arguments: A Theory of Argument Structure*. Berlijn en New York: Foris.
- Govier, T. (1999). Progress and Regress on the Dialectical Tier. In T. Govier, *The Philosophy of Argument* (geredigeerd door J. Hoaglund, met een voorwoord van J.A. Blair) (pp. 223-240). Newport News, VA: Vale Press.
- Johnson, R.H. (2000). *Manifest Rationality: A Pragmatic Theory of Argument*. Mahwah, NJ, en Londen: Lawrence Erlbaum.
- Krabbe, E.C.W. (1998). Comment on J. Anthony Blair's Paper: "The Limits of the Dialogue Model of Argument". In H.V. Hansen, C.W. Tindale, & A.V. Colman (Eds.), *Argumentation and Rhetoric* (Proceedings van de Conferentie van de Ontario Society for the Study of Argumentation, 15-17 mei 1997, Brock University, St. Catharines, ON). CD-ROM.
- Krabbe, E.C.W. (2002). Profiles of Dialogue as a Dialectical Tool. In F.H. van Eemeren (Ed.), *Advances in Pragma-Dialectics* (pp. 153-167). Amsterdam: SICSAT, en Newport News, VA: Vale Press.
- Krabbe, E.C.W. (2003). Metadialogues. In F.H. van Eemeren, J.A. Blair, C.A. Willard, & A.F. Snoeck Henkemans (Eds.), *Anyone Who Has a View: Theoretical Contributions to the Study of Argumentation* (pp. 83-90). Dordrecht, etc.: Kluwer.
- Reed, C., & Norman, T.J. (Eds.) (2004). *Argumentation Machines: New Frontiers in Argument and Computation*. Dordrecht, etc.: Kluwer.
- Rees, M.A. van (1992). *The Use of Language in Conversation: An Introduction to Research in Conversation*. Amsterdam: SICSAT en ISSA.
- Rees, M.A. van (1995). Analyzing and Evaluating Problem-Solving Discussions. *Argumentation*, 9, 343-362.
- Rees, M.A. van (2001). Recensie van R. H. Johnson (2000). *Argumentation*, 15, 231-237.
- Snoeck Henkemans, A.F. (1992). *Analysing Complex Argumentation: The Reconstruction of Multiple and Coordinatively Compound Argumentation in a Critical Discussion* (proefschrift, Universiteit van Amsterdam). Amsterdam: SICSAT.
- Walton, D.N., & Krabbe, E.C.W. (1995). *Commitment in Dialogue: Basic Concepts of Interpersonal Reasoning*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Whately, R. (1836). *Elements of Logic: Comprising the Substance of the Article in the Encyclopædia Metropolitana: With Additions, &c.* New York: William Jackson, en Boston: James Munroe. Eerste druk 1826.